

ONS e Pedro de Llano

Por: Sergio Portela Campos

“Definir arquitectura é un proceso, desde a súa idea ata a súa construción”
(P. de Llano)

INTRO

Facendo unha exposición sobre un traballo da Illa de Tambo, achegóuseme Tino Pardellas para solicitarme este artigo. El fora profesor meu de Educación Física en Campolongo fai xa moitos anos. Tinón é un namorado da súa terra e da súa xente, polo cal xa ten en si unha meta na vida: servir, ser útil, ser positivo, ser atemporal. E conségueno coa naturalidade da brisa.

ONS

Úneme algo profundo con esa illa, pois ese é o meu nome. O noso amigo Fernando era o fareiro na época hippie e alí tiñamos a nosa casa. Os 70 e 80 eran unha forza de liberdade que chegaba a nós: salvaxes, espidos nas áreas das súas praias e cantís.

Nas noites as estrelas escintilaban máis,
as tormentas lucían mellor e os sorrisos enchían
o aire de amoríos.

Nunca xa Galicia volveu ter esa liberdade de acampada na paisaxe e ser un, e ser comunidade fraterna onde a xente, a auga, o sal e o sol, enchían o espírito.

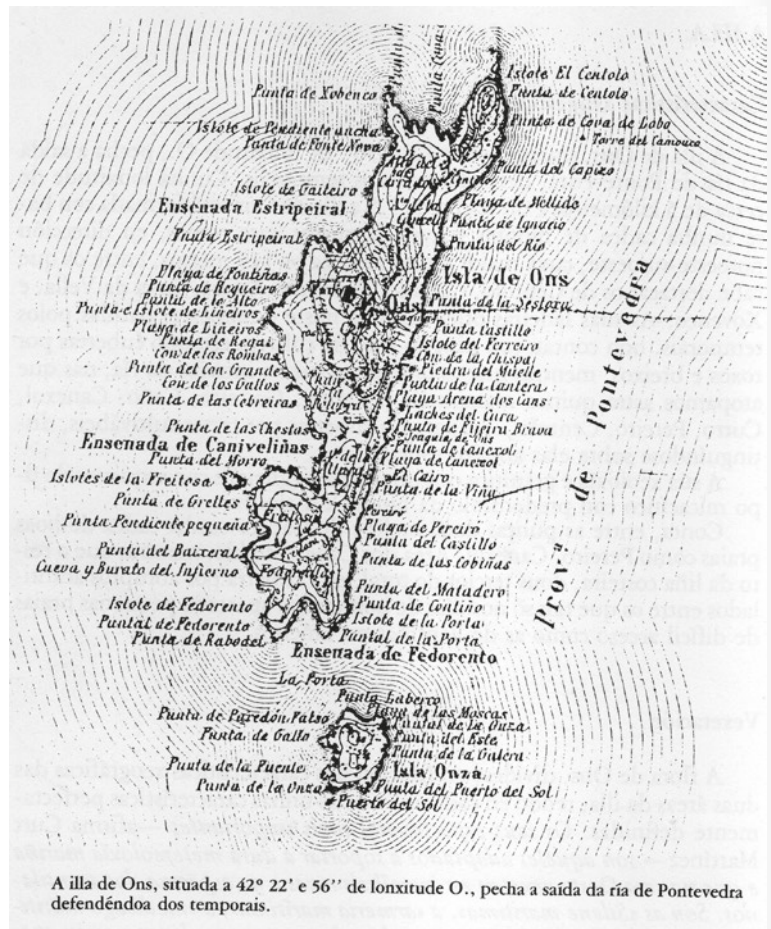
Ons admitía os rituais da xuventude laica coma un tentáculo máis dese polbo poliédrico e flexible. As rochas baixo o mar agochan os tesouros de Neptuno. Entre o doce e o salgado as súas augas dan tanto que os mariñeiros chámanlle “a mar, porque é femia e non deixa de parir”.

Ons é a gardiá da Ría de Pontevedra. Demostrouno no 2002 co chapapote do Prestige. Comeuno para protexer a Ría. Recordo moi ben ese día: iamos a sacalo das praias mentres pola radio escoitábase ao Ministro e portavoz do Goberno da Nación: “*salen unos pequeños ilillos, hay cuatro en concreto,... con aspecto de plastilina*”. Tiñamos un metro de espesor en Area dos Cans. A vida en Ons era real, de verdade. Ons cheira a caracol, a herba húmida e a unha vida dura.

Dende que é Parque Nacional das Illas Atlánticas (2002) xa non vexo a súa autenticidade. Xa vou pouco. E aos que coñecía de alí naturais foron substituídos por outra xente: funcionarios e turistas que se sentan para tomar algo onde antes facíano outros para ver cando o mar permitíalles saír sen tantos riscos.

Hai unha casa alí onde atopaba a forza. Espertábame con renovación celular. Entraba o sol pola ventá do nacente facéndome rexuvenecer. Xa non podo ir porque a administración non permite aos seus habitantes invitar aos amigos, ou polo menos poñen tanta trabas que é un fastidio enorme onde se che quitan as ganas. Pregúntome que desastre de país estase a facer?

Ons ten 5 km de noroeste a suroeste por 1'5 km de ancho por 119 metros de altura pero nela hai máis que granito, unha Ría e un Océano: Hai un lugar cheo de historias. E iso non é unha paisaxe nin un parque: é unha paisaxe cultural.

HOMENAXE A: Pedro de Llano

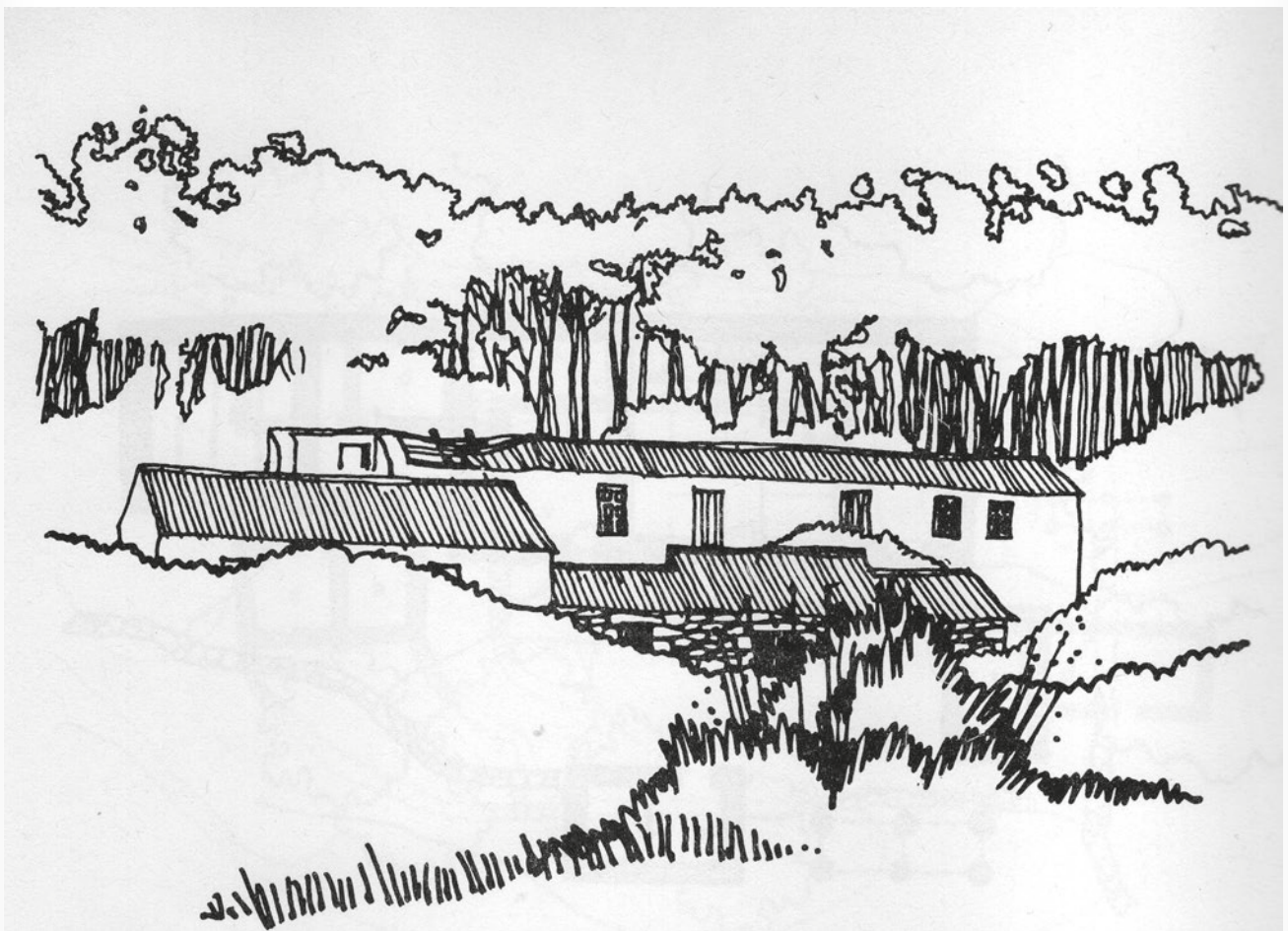
Pedro

De Llano Cabado (A Coruña, 1947) é arquitecto de profesión. O seu nome vén de Petrus: pedra. Orixe latino. En Galicia camíñase entre varios puntos encontrados.

Xa na miña infancia escoitaba das súas indagacións sobre a arquitectura vernácula. Aos meus pais interesáballes moito esta arquitectura. Era un punto de partida onde se recollía unha testemuña de anos de experiencia e sabedoría necesaria para sobrevivir e vivir o lugar co seu clima correspondente. A Pedro interesáballes en si. Nas súas obras de análise e estudo:

- Ons, arquitectura dunha comunidade desaparecida. 1981
- Arquitectura popular en Galicia. 1983
- Alejandro de la Sota. O nacemento dunha arquitectura. 1994
- Arquitectura popular en Galicia. Razón e construción. 1996
- Compañeros de oficio. 2013.

Transmítese un respecto e un amor por esa arquitectura anónima que contén moito máis que fórmulas dadas a un compás.

Pedro, Catedrático de Análise Arquitectónica da Escola Técnica Superior de Arquitectura de A Coruña (ETSA) sempre soubo admirar á intelixencia do niño humano feito por eses seres que son nin máis nin menos que os nosos antepasados. Mostrou honor para cos de antes cal fiel herdeiro romano onde a casa gardaba un espazo para os seus ancestrais e poder comunicarse con eles, agradecido de ser e estar.

A súa obra é unha referencia ineludible para entender a aproximación ao lume dende o frío. A sensibilidade de darse conta e abrir a consciencia para participar no locus coma un raposo baixo terra.

Pedro dáse conta de que a sinxeleza da arquitectura vernácula é tosca e moi sutil. Que é moi práctica, e ten moitos anos de experiencia baixo as estacións. E ademais é identidade dunha comunidade, expresión dun pobo. Autenticidade proveniente do coñecemento da realidade como verdadeira. Tanxible polas mans, intanxible na súa poesía.

HOMENAXE A: Pedro de Llano

· “Eu a ollar pro lume i o lume a ollarme. O lume sen queimarme fai de min fume” (Uxío Novoneira)

Pedro e Ons

Unha illa non só é un territorio de terra rodeada de mar: é o mesmo mar e o aire que a envolve. Cando te vas achegando tamén é. Calquera mariñeiro sabe que o mar e os ventos van da man. A vida vai niso. Pedro descubre unha mina en Ons que ninguén soubo ver aínda que todos a miraban. Aínda ligada á arquitectura había unha comunidade. Curtis plasma aos *pieles rojas* en fotografías o que ninguén vería xamais de non ser por el. Pedro faino a través da análise da súa arquitectura. O mel e o aceite son os seus debuxos e a súa maneira de entender o por que do que está aí, na realidade. Na súa maxia.

Durante dez días cunha beca do Colexio de Arquitectos realiza unhas 80 fichas de casas da illa cos seus elementos adxacentes. Quedarán para a Historia como esas fotos do lendario oeste.

O resultado dese traballo sería a publicación do libro: “Ons, a arquitectura dunha comunidade desaparecida”. (1981)

Distribúe o índice en dúas partes:

- I. A illa. As xentes e a súa economía e historia.
- II. O hábitat de Ons. Factores que inciden na súa caracterización. Estrutura e evolución da casa –vivenda e as características construtivas.

Na primeira parte fálanos da Xeografía, da vexetación, da fauna, da poboación, da economía e da Historia. É unha pequena análise de valoración dos múltiples elementos que van configurar un resultado: unha maneira de vivir.

Os piornos teñen unha cruz e un pico: unha é para Deus e o outro para o diaño: “*Deus e bo e o diaño non é malo*”. O millo vibra entre esas dúas forzas. Aquí non hai Abraxas. Hai sotavento e barlovento. Un mundo agreste cara aos cantís que dan ao océano e un mundo agricultor cara a Ría. O Coto da Cova do Lobo entraña carisma. Un imán que atrae piratas e corsarios, unha forza que trae as edificacións ao chan seguindo a curva do nivel da ladeira.

Conta Álvaro de las Casas que as xentes de Ons son “*outas, magras, esbeltas, belas, mouras, de ollos pretos e brillantes, de boca grande e sensual, de cabelo coma o acibeche, tristesiros, pechos en si, recelosos e desconfiados*”.

Na segunda parte describe como factores como a climatoloxía, a topografía ou a economía estruturan os elementos construtivos aos que dan lugar a vivenda e os seus elementos adxacentes: corte, cortello, alpendre, galiñeiro, piorno, eira,...

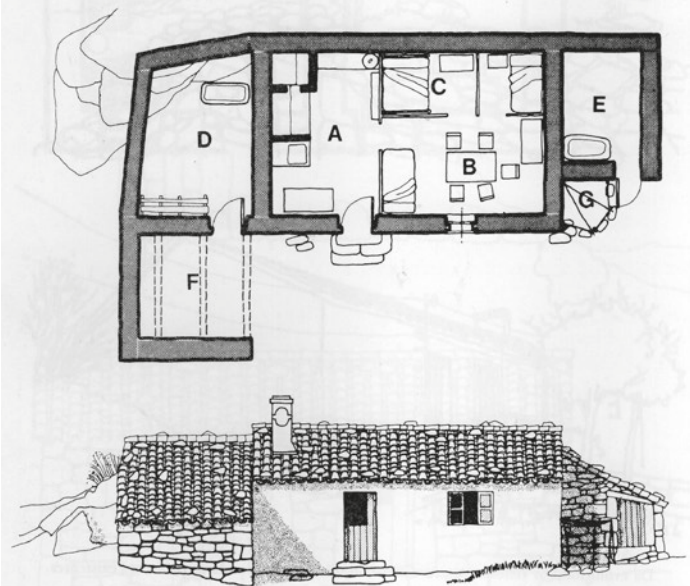
A máxima simplicidade, unida á rudeza e materiais precarios conforman a arte da supervivencia.

Relátanse as partes dun todo:

A cuberta, con tellas de barro cocido, troncocónicas, feitas sobre a coxa das pernas, ás que se poñían pedras por riba para que o vento non as levantara, apoiase sobre unha ripas que asentan sobre pontóns e estes sobre tesoiras conformando o armazón que serán a unha ou dúas augas. Case son dornas invertidas que navegan a chuvia do ceo.

A casa terrea

A súa distribución comprende tres tipos de espazos: a cociña, a sala e máis os cuartos, dos que este último desaparece nunha parte dos casos. Ao estar as edificacións de Ons situadas en terreos costaneiros, seguindo as súas curvas de nivel, contan xeralmente ademais cunha plataforma exterior frontal, de dimensións variábeis pechada na súa cara exterior por un

Casa Terrea

- A. cociña
- B. sala
- C. cuartos
- D. corte
- E. cortello
- F. alpendre
- G. galiñeiro

HOMENAXE A: Pedro de Llano

As fachadas sempre de granito revestido con argamasa de barro e cal, ou nada. A principal con ventás, as laterais con cumio e pequenos ocos, a traseira cega.

Os muros de cachotería a maioría, de pedra máis ben pequena e perpiaños poucos. Unha cachotería concertada ou encintada.

As aberturas ao exterior: portas e ventás de madeira de piñeiro de mínimos bosques.

Elementos construtivos interiores: O lar, o forno a cheminea, divisións horizontais e verticais, e pavimentos de terra apisoada.

O lume quenta o corpo mollado polas ondas e a chuvia. Son solucións construtivas elementais. Os espazos son entrañables. Cheos de texturas. Un mundo de sensacións. Penumbras e sombras.

Distribúese a vivenda en cocina: escura, multifuncional, o centro da casa. Dormitorios: pequenos sen comunicación interior, durmindo de a dous, a tres ou a catro en colchóns de folla de fento. Sala: para gardar as velas e aparellos ou mirar pola ventá.

Súmanse as construcións complementarias: O palleiro, as cortes, os cortellos, os pendellos, os piornos, o curral, a eira, o lavadoiro.

Todo isto conforma as necesidades humanas para desenvolverse conforme a unha vida. Moi primitiva. Moi arcaica. Moi lonxe das pantallas dixitais.

En Ons non hai paraísos fiscais só paraíso, para quen o saiba ver e valorar. Pedro viuno e deixou constancia diso na súa obra. Tino veu e por iso o leva na súa obra día a día.

Como os cormoráns Pedro e Tino son de casa, de onde se fai país de verdade, dándolle respecto ao mundo que nos envolve sexa de mar ou de terra, ou de terra no mar.

